

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.035 (073):008 (1-87)

Акініна Н.Л.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ США

Стаття присвячена сучасній вищій освіті США, що формувалася під впливом багатьох політичних, соціально-економічних та історичних чинників. На сьогодні в державі сформовано особливу систему вищої освіти, яка має свої специфічні особливості та вирізняється від інших розвинутих освітніх систем, і потребує аналізу, вивчення й узагальнення, а національні університети, як сукупність інтелектуальних корпоративних структур, повинні забезпечити майбутній всебічний розвиток держави. Тому у статті розглядаються сучасні проблеми вищої університетської освіти США та виявляються тенденції її розвитку.

Ключові слова: основні тенденції сучасної університетської освіти, холізм, редукаціонізму, двопротифільна підготовка, індивідуалізація навчання, міждисциплінарні департаменти.

Актуальність. Знання – інтелектуальний капітал, який відрізняється від природних, трудових, грошових ресурсів ще й тим, що передаючи його, сам творець не втрачає цю інформацію; він розвиває і нарощує цей інтелектуальний капітал. Продаючи матеріальні цінності, особливо природні ресурси (вони завжди обмежені, як правило не відтворені, але дуже часто гостро дефіцитні), продавець робить свою країну бідною, часто грабує своїх потомків. Головний товар – наукова інформація, наукове відкриття, звідси їх ключова роль творців і трансляторів. Освіта, покращення навичок і генерування нових ідей є основою для суспільного розвитку, економічного розвитку і ефективності ринку.

Зараз виробництво знань – головне джерело економічного розвитку. У найбільш розвинутих країнах інвестиції в сектор знань перевищує ВВП. У Норвегії і Данії – 8,3% ВВП; в США – 5,7%, в Індії витрати складають 3,5% [8]. Відстаючи від розвинутих країн за інвестиціями в нашу освіту, ми знижуємо її конкурентоспроможність. Для розвитку економіки знань, інноваційної економіки необхідні зміни в масовій свідомості, яка орієнтується на те, що багатство України в розумі, а не в надрах [2].

Постановка проблеми. Аналіз наукових джерел свідчить про те, що сьогодні вищій освіті відводиться надзвичайно важлива роль у становленні та економічному розвитку суспільства та країни. Абсолютна більшість зарубіжних науковців (Б. Брок-Уотне, Г. Веррі, Т.Р. Джонса, З. Соріна, Д. Капогроссі, В. Касевича, А.Козмінські, Ван дер Венде, Ф. Альтбах, Р. Арноув, Т. Ейсеман, М. Карноу, Г. Келлі, А. Річардс, які висвітлюють актуальні питання сучасних проблем вищої школи у наукових виданнях) переконані, що освіта, і перед усім, вища: 1) сприяє соціалізації молоді та зародженню і розвитку громадянського суспільства; 2) формує суспільні цінності та нову внутрішню і зовнішню політику держави; 3) розвиває демократичну свободу суспільства та політичну культуру суспільства; 4) прискорює політичну модернізацію; 5) вдосконалює культуру міжнародного спілкування та ін.

А основним осередком вищої освіти є університет, який в сучасному світі намагається вирішувати основні його проблеми.

Університет, що має унікальну природу завдяки об'єднанню трьох соціальних інститутів – освіти, науки й культури, покликаний транслювати високі культурні цінності, і саме цим він робить внесок у розвиток культури суспільства і держави. В ідеалі, соціальне призначення університетів полягає в інтеграції запитів усіх галузей життєдіяльності суспільства. Саме з цих позицій розглядає університет

Ю. Габермас. Університет як феномен сучасного суспільства можна розглядати в таких напрямках: підсилення університетських автономій та свобод; розвиток академічної та фінансової свободи в умовах глобальної та національної фінансових криз (сприяння пошуку альтернативних джерел прибутків, незалежних від державних дотацій); державне сприяння розвитку університету як основного інструменту впровадження державної освітньої реформи; активізація бібліотечної та видавничої справ в університетах; взаємозв'язок та взаємозалежність досліджень і викладання як принцип державної освітньої політики в галузі професійної освіти. У всіх країн з розвинутою економікою університети розглядаються, як своєрідні "маяки" розвитку. Разом із тим отримання прибутку від університетів не вважається коректним: для даних інституцій розробляється державна політика сприяння, яка базується на вкладенні коштів в їхній розвиток. Цей розвиток повинен втілюватися в розробленні якісного кадрового продукту, який, сприятиме примноженню капіталу в різних галузях економіки. Тобто перед національними університетами, як сукупністю інтелектуальних корпоративних структур, стоїть завдання – забезпечити майбутній всебічний розвиток держави. Суспільство, яке не дійшло розуміння цього, приречене на руйнацію власної позитивної перспективи для наступних поколінь. Тому провідні країни світу намагаються розвивати національні університети через прямі (субсидії безпосередньо навчальним закладам) або опосередковані інвестиції (наприклад, пільгові кредити для студентів). Водночас, тільки інвестувати в університети кошти замало. Інвестиції у вигляді інформаційних, кадрових, бібліографічних, організаційних ресурсів можна в даному разі вважати коректними та виправданими.

У книзі "Ідея університету" Я. Пелікан наголошує, що в університетах, як і в міжнародних організаціях на зразок ЮНЕСКО, є чималий досвід втрати ілюзій стосовно практики шляхів досягнення мети реалізації ідеалів університетської освіти. На думку Я. Пелікана, "майбутнє університетів усіх країн – тобто й майбутнє самих цих країн – значною мірою залежить від спроможності віднайти у XXI ст. такі структури, які б дали змогу повніше реалізувати ідеали університету" [8].

Тому **метою** нашого дослідження є проблеми виявлення та аналізу сучасних тенденцій розвитку університетської освіти у Сполучених Штатах Америки.

Вища освіта Сполучених Штатів Америки та її особливості аналізувалися сучасними українськими дослідниками: В.І. Луговим, В. Кременем, А.А. Сбруєвою та ін. У полі зору українських науковців за останнє десятиріччя (С. Андріяш, В. Громовий, Т. Кошманова, М. Красовицький, А. Сбруєва та ін.) чільне місце посіли дослідження різних аспектів функціонування системи освіти у США. Цей інтерес не є випадковим. Сучасна вища освіта США формувалася під впливом багатьох політичних, соціально-економічних та історичних чинників. На сьогодні в державі сформовано особливу систему вищої освіти, яка має свої специфічні особливості, які вирізняють її від інших розвинутих освітніх систем та потребують аналізу, вивчення й узагальнення. Важливим аспектом розвитку сучасної освіти в країні стає вплив бізнес-структур на формування вимог у підготовці фахівця, в контексті реалізації концепції безперервної освіти впродовж всього життя.

Як вказують дослідники, новий етап у розвитку вищої освіти США, розпочався з опублікування доповіді "Нація під загрозою" ("Nationatrisk" 1983), в якій автори наголошували, що зниження рівня конкурентоспроможності вищої освіти у країні, погіршує і стан самої Америки на світовому ринку. У результаті було запроваджено низку освітніх реформ, які були стандарто-орієнтовані, професійно-орієнтовані та ринково-орієнтовані. За умов децентралізації освіти, освітні процеси стали носити централізаційний характер. Початок реформування освіти прийшовся за часів президента Дж. Буша, продовження відбулося за часів Б. Клінтона. У 1991 році було розроблено масштабний проект "Цілі 2000: досягнення національних цілей освіти" та "Освіта світового класу" та ін. Результатом роботи над цими проектами став прийнятий закон США про системну реформу американської освіти.

Для Сполучених Штатів важливим елементом стала децентралізація в управлінні освітою. Питаннями надання освіти населенню опікується місцева влада штату та неурядові організації Американська асоціація державних коледжів та університетів; Національна рада з питань акредитації питань педагогічної освіти (NCATE); Американська рада з питань освіти (ACE); Американські ради за міжнародну освіту (ACTR/ ACCELS); Національна асоціація відділів освіти (NSBA); Служба тестування в освіті (ETS).

Реформи продовжувалися і у 2002 році був прийнятий федеральний закон "Жодної дитини поза увагою", що зобов'язало штати вводити освітні стандарти і поліпшувати якість освіти. Американська вища освіта сьогодні спрямована на формування людини-фахівця, головними рисами якої є наявність висококласних знань у вузькій професійній галузі соціальної економіки і значна обмеженість (а часто – практична відсутність) знань у інших галузях.

У 1991 році в США була прийнята так звана нова освітня ініціатива, низку ключових пунктів якої в 1999 році було інтерпретовано в Болонській конвенції і адаптовано до реалій Європейського Союзу. Якщо порівняти американські освітні реформи кінця XX століття з Болонською конвенцією, зазначимо схожість деяких напрямків розвитку освіти з реформами, які проводяться в європейській освіті. Це свідчить про те, що система розвитку європейської системи освіти за своєю сутністю наблизатиметься до американської. Проте не слід вважати, американську систему освіти вузькопрофесійною, яка не вчить мислити. Навпаки, вона вчить мислити професійно, в рамках соціально-економічних потреб. Завдяки проведеним освітнім реформам в країні сьогодні багато в чому динамічно змінюється весь кадровий потенціал. Постійно зростає частка працівників, зайнятих переважно розумовою працею (близько 60% у 1998 р.), і особливо представників принципово нових професій, що виникли з розвитком науково-

технічного прогресу: аналітиків систем, фахівців в галузі генної інженерії, програмового забезпечення, інформаційних технологій [9].

На думку існуючого президента США Барака Обама, "в Америці вища освіта не мусить вважатися розкішшю. Це економічна необхідність, яка повинна бути доступною кожній родині". За даними Бюро статистики праці, 63% нових робочих місць, які виникнуть в цей період, будуть призначені для працівників, що мають, як мінімум, диплом бакалавра [10]. За оцінками експертів, не пройде і 10 років, як близько 80% нині використовуваних технологій і обладнання застаріє. До того часу чотири з кожних п'яти працівників будуть мати освіту, здобуту 10 років тому. І якщо вчасно не включитися в систему освоєння нових знань, навичок та умінь, то існує загроза залишитися на узбіччі магістрального шляху розвитку.

Для США, як країни, яка є флагманом у світовій фінансовій піраміді, вирішення даних питань набуває стратегічного значення. Статистика свідчить, що близько 70 % американців мають вищу та незакінчену вищу освіту – один із найвищих показників у світі. Так, у середині нинішнього десятиліття у США налічувалося понад 4 тисячі вузів, 3/5 з них були приватними. Приватні вузи, в свою чергу, поділяються на комерційні (їх приблизно 2/2/3) та некомерційні. Державні вузи функціонують в основному на рівні штатів або муніципалітетів (до 99%). Із загального числа студентів (17,2 млн чоловік) на чотирирічні вузи припадало 62% (39% на державні і 23% на приватні), на дворічні – 38% (відповідно, 36% на державні та 2% на приватні). Перед освітянами країни було поставлено амбіційну мету – зробити вищу освіту США такою ж доступною, як і середня. А середня кількість років витрачених американцем на освіту в країні до 2015 року планується підняти до 15 років навчання (у 2005 р. він становив 12,8 років) [10].

Для реалізації цього завдання було прийнято низку законодавчих актів та державних програм. За законом США про освіту, федеральний уряд надає фінансову допомогу штатам, навчальним закладам, які докладають зусиль для проведення освітніх реформ з метою удосконалення якості освіти.

Так, державні і приватні витрати на освіту значно зросли за останнє десятиліття (більше ніж на 66 %) та склали у 2010 році 965 млрд. дол., або близько 8 % ВВП. У цілому з державних джерел (федерального, штатних і місцевих бюджетів) фінансується абсолютна більшість – 4/5 усіх закладів сфери освіти США (від закладів дошкільної освіти до ВНЗ). Лише 20 % усіх закладів освіти підтримуються приватним капіталом (корпораціями, приватними фондами та фізичними особами) – їх витрати у 2010 році становили 208 млрд. дол. Таке співвідношення відображає важливу особливість американської системи формальної освіти – домінуючу роль держави в її фінансуванні [12].

Президентська Ініціатива передбачає формування освітньої системи, яка що назву "Сила трьох"Е" (Employment, Education, Economic development)" (зайнятість, освіта, економічний розвиток), яка дозволяє працівникам підвищити коефіцієнт якості власної праці, а бізнесу – конкурентоспроможність на глобальному ринку. Кожне з цих "Е" примножує силу інших і призводить до зростання та ефективності від вкладеного капіталу. Ключовим завданням стає об'єднання ресурсів та створення нових можливостей для працівників, роботодавців, а також для підвищення національної конкурентоспроможності.

У США, де ліберальна модель кредитування освіти є найбільш поширеною, державне втручання в економіку освіти та механізм надання кредитів спираються на національні програми, що об'єднують численні напрями фінансової допомоги студентам. Так, Міністерство освіти США пропонує програми, розмір яких орієнтується на загальний обсяг плати за навчання і дохід сім'ї, від розміру якого залежить внесок студента. До цих програм належать такі: федеральні гранти Пелла (названий на честь його засновника – сенатора Кл. Пелла), що представляє собою безоплатну допомогу з урахуванням фінансового стану студента та доходів його сім'ї; федеральна програма "праця – навчання" (заввичай студенти, які беруть у ній участь, одержують вищу освіту і отримують відповідний диплом); федеральні Перкінсівські позички (довгострокові, низькопроцентні позички для тих, хто може мати труднощі в одержанні комерційних позичок); державні стимулюючі студентські гранти (партнерська програма між штатами та федеральним урядом з метою надання грантів студентам із незаможних сімей); федеральна програма прямих позичок Вільяма Форда; програма федеральних позичок на сімейну допомогу; додаткова програма освітніх грантів; національна програма прямого кредитування студентів.

Найбільш представницькою є остання програма, яка надає освітні позички під 5%, що сплачуються після закінчення навчального закладу. Широкомасштабними є також "Програма об'єднання навчання у коледжі з працею" і "Програма надання студентам гарантованих кредитів". Перша з них спрямована на працевлаштування студентів та надання їм можливості погасити кредит, а друга – сприяє одержанню грошей під низькі проценти у комерційних банках шляхом страхування позичок в органах влади штату з наступним страхуванням їх у федеральному уряді, який і сплачує відповідні проценти протягом навчання. Найбільші учасники ринку освітнього кредитування США – це Sallie Mae, College Loan Corporation, Citibank, Bank One. Обіг кожної з цих структур досягає десятків мільйонів доларів [12].

Серед освітніх кредитів можна виділяють такі три основні види: федеральний студентський; батьківський (надається батькам майбутнього студента, якщо той знаходиться на їх утриманні, розміри цього виду позики обмежуються вартістю навчання); приватний (використовується у випадку необхідності відшкодування різниці між реальною вартістю навчання та урядовою позикою).

Отже, США мають широку і диверсифіковану систему вищої освіти, яка дала можливість підготувати у 2007 р. майже 1,5 млн. бакалаврів (5 % населення країни студентського віку, тобто осіб до

35 років), близько 500 тис. магістрів (1,7 %) та більше 48 тис. докторів наук (0,2 %) з різних галузей знань. На березень 2008 р. частка американців старше 25 років, які закінчили коледж склала 35,6%, а отримали ступінь бакалавра – 18,9%. При цьому 45% дорослого населення підвищують свій рівень освіти та професіоналізму [13].

Комплексна природа знань зумовлює необхідність переходу американської вищої школи на міждисциплінарну основу підготовки студентів, що неминуче викликає структурні зміни в самих університетах. Це знайшло відображення у руйнуванні чітких меж факультетів і кафедр, у створенні нових підрозділів у структурі ВНЗ – міждисциплінарних департаментів, що характеризуються значною гнучкістю і свободою елементів, які до нього входять. Однопрофільні факультети університетів все більш інтенсивно набувають поліпрофільного характеру. Поряд із реорганізацією структурних ланок в американських вищих закладах освіти створюються й нові підрозділи та центри.

Аналізуючи зарубіжний досвід підготовки управлінських кадрів, О.Г. Романовський, В.І. Свистун, М.В. Фоміна та інші зазначають, що корінної перебудови, наприклад, зазнала підготовка управлінських кадрів у таких престижних університетах, як Стенфордський, Каліфорнійський, Колумбійський, Гарвардський, Чиказький та ін. У цих же і багатьох інших університетах з'явилися нові департаменти – біохімії, молекулярної біології, біофізики, цивільної інженерії, соціальної психології, науки про довкілля та ін. Організуються центри з вивчення освіти, що координують і концентрують дослідницьку та практичну діяльність департаментів університетів у галузі розроблення і застосування на практиці нових засобів і методів навчання.

В умовах інтеграції знання, а також його диверсифікації традиційної структури факультет, що охоплює одну галузь професійної підготовки, стає гальмом на шляху розвитку сучасного комплексу знань. Створення нових структурних підрозділів у ВНЗ, і передусім міждисциплінарних департаментів, найбільш повно відповідає завданням сучасної вищої школи. Це забезпечує більшу свободу студентам у виборі дисциплін для навчання, а також об'єднує зусилля професорсько-викладацького складу, таким чином створюються відповідні умови для забезпечення необхідної багатопрофільної підготовки студентів, більш широкій і різнобічній їх освіченості. Водночас слід зазначити, що введення міждисциплінарних програм суперечить усталеному принципу елективності в американській вищій школі, згідно з яким на перших двох курсах студентам надається певна свобода щодо вибору навчальних дисциплін, а на двох останніх курсах вони зобов'язані оволодіти основними дисциплінами, які є професійно спрямованими. Введення міждисциплінарних курсів зустрічає опір і з боку викладачів. Це пояснюється тим, що міждисциплінарні програми об'єктивно зумовлюють необхідність додаткових знань, високого рівня професійної майстерності. Багато американських авторів – М.Новак (Mark Novak), С. Коле (Susan A.Cole), М. Каннінгем (M. Cunningham) та інші – вважають, що добре розроблені міждисциплінарні програми – досить рідкісне явище і лише невелику кількість викладачів можна визнати провідними спеціалістами у цій галузі. На думку вчених, міждисциплінарні програми можуть розробляти і впроваджувати лише ті викладачі, які відчують себе в безпеці в професійному та особистому плані, оскільки багато хто з них побоюється, що їхнє професійне зростання сповільниться, якщо вони будуть працювати в нетрадиційних відділеннях [3]. Таким чином, міждисциплінарні програми – це прогресивне нововведення в американській вищій школі, але їх широке впровадження планується на перспективу.

Особливої уваги заслуговує досвід провідних навчальних закладів США у створенні належних умов двопрофільної підготовки студентів. Зокрема, у Массачусетському технологічному інституті розроблено двопрофільну програму підготовки з присудженням ступеня бакалавра гуманітарних і технічних наук або гуманітарних і природничих наук, що об'єднує гуманітарну підготовку з науково-технічною, забезпечує в цілому збалансовану підготовку спеціалістів [19]. Одну частину цієї програми становить набір дисциплін дипломного рівня природничо-наукової кафедри або інженерної, погоджений із викладачем – спеціалістом відповідної галузі. Іншу частину – предмети з певних гуманітарних галузей, обраних студентом за допомогою консультанта з відповідного гуманітарного факультету. У межах цієї програми пропонуються такі гуманітарні курси: антропологія (археологія); іноземні мова і література (французька, німецька, російська або іспанська); історія; література; музика; письмо (творче, розвивальне, наукова журналістика або технічна комунікація); американські проблеми; проблеми Латинської Америки; проблеми Росії; наука, техніка і суспільство (гуманітарний цикл). Окремий курс може бути об'єднаний з будь-яким природничо-науковим або інженерним навчальним предметом, на основі чого може бути визначено галузь спеціалізації. Деякі комбінації курсів допомагають не лише краще розуміти кожен галузь, але й сприяють формуванню цілісного сприйняття міжгалузевих взаємозв'язків. Людина, яка володіє двома спеціальностями, є не лише більш обізнаною, але й більш гнучкою, мобільною для пристосування до нової роботи, дообізнаною, але й більш гнучкою, мобільною для пристосування до нової роботи, до праці в нових умовах. Цим пояснюється зацікавленість роботодавців у наймі на роботу саме таких спеціалістів.

Іншим напрямом розвитку професійної освіти у США є розробка та впровадження різних моделей модульної структури навчання, згідно з якою зміст курсу поділяється на відносно незалежні один від одного частини – одиниці та модулі. Кількість модулів, що входять до одного курсу, розрахованого для вивчення протягом одного семестру, коливається від 5 до 12. Для кожного модуля розробляються конкретні завдання, інструкції з вивчення, вправи та списки літератури. Модулі можуть вільно комбінуватися в програмі підготовки. В той же час поєднання курсів, що входять до програми, повинно

забезпечувати необхідну підготовку до майбутньої професійної діяльності. Тому однією з обов'язкових умов у процесі розробки програм є включення одного або декількох модулів, що містять елементи професійної підготовки [12,14].

Введення модульної структури курсів означає новий підхід не лише до побудови програм професійного навчання, але й співвідношення фундаментальної та спеціальної підготовки щодо обсягу знань. Під час складання таких програм з'являється можливість комбінувати курси з різних галузей наукового знання відповідно до нових запитів економіки. Отже, введення модульної структури організації професійного навчання для університетів фактично означає здійснення більш цілеспрямованої підготовки студентів з урахуванням ринку праці. Модульна система застосовується в основному для підготовки спеціалістів вузького профілю, які задовольняють потреби приватних фірм.

Слід також підкреслити важливу роль індивідуалізації навчання. У ВНЗ США поширеною є методика індивідуального навчання з урахуванням таких особливостей: відсутність жорстких рамок у часі, що дозволяє студенту вивчати матеріал з такою швидкістю, що відповідає рівню його підготовки та здібностям; можливість переходу до вивчення нового матеріалу тільки після засвоєння попереднього; складання програми навчання самим студентом за допомогою комп'ютера; використання лекцій як спрямовуючої форми у навчанні, а не як основного засобу передачі інформації; підвищення ролі письмових робіт; багаторазова перевірка знань, що дає змогу викладачеві постійно орієнтуватись у реальному стані навчальної діяльності студента і керувати нею. У зв'язку зі зміною точки зору на місце лекції у навчальному процесі та спробою зберегти цей традиційний метод навчання у ВНЗ були висунуті дві концепції викладання курсового матеріалу: холізм та редукціонізм. Холізм – це викладання загальних, доступних курсів, що розглядають спеціальні питання через призму загальнонаукових, а деколи й загальнофілософських проблем. Під тиском спеціалізації значення холізму все більше поступається редукціонізму – орієнтації на читання спеціалізованих установчих лекцій, в яких докладно розглядаються окремі проблеми, насичені складними термінами й такі, що потребують належної підготовки для їх розуміння. Незважаючи на те що в усіх випадках студенти перед початком заняття одержують конспекти лекції, що, безперечно, економить час і сприяє більшому зосередженню під час занять, редукціонізм потребує значної самостійної роботи. Ця концепція передбачає підвищення рівня науково-теоретичних знань студента у відповідній галузі, набуття необхідних у майбутньому навичок самостійного навчання.

Багато дослідників проблеми навчання у вищій школі США роблять висновки про певні недоліки в процесі навчання саме щодо розвитку творчого мислення студентів. Зокрема, С.Хук наголошує: "Мій особистий висновок щодо процесу навчання полягає у тому, що його основним недоліком є відсутність розвиваючого та інтелектуального впливу на учнів, адже "не так важливе здобуте знання, як розвиток здібності мислення" [13]. Тому одним із завдань сучасної вищої школи США є знаходження таких ефективних методів навчання, які б сприяли максимальній активізації мислення студента, змусили б його проявити гнучкість суджень, уяву, вплинули б на його прагнення генерувати ідеї, шукати альтернативні рішення тощо.

С.М. Романова, досліджуючи проблему гуманізації професійної освіти у вищих навчальних закладах технічного профілю США, зазначає, що досить сталою в системі американської вищої школи сьогодні є тенденція до об'єднання вищих навчальних закладів для виконання освітніх завдань. При об'єднанні навчальних закладів за принципом кооперування зберігається їх самостійність. Дослідник підкреслює, що завдяки спільному органу управління вони тісно взаємодіють. Це здійснюється за умови спільного бажання двох спеціалізованих коледжів розширити програму підготовки своїх студентів і проводити навчальні заняття за двома спеціальностями. У такому випадку протягом трьох років навчання в гуманітарному ВНЗ студент, наприклад, може здобути ступінь бакалавра гуманітарних наук і протягом двох років додаткового навчання у технічному коледжі – ступінь бакалавра технічних наук. Таке поєднання пропонують Корнельський коледж (штат Айова), Сіверський інститут Вашингтонського університету (м. Сент-Луїс, штат Міссурі), коледж Хелі Кросс та Уорчестерський політехнічний інститут [16].

Наведені приклади свідчать про те, що вузівське інтегрування та кооперування не забезпечують самостійності та спеціалізації супутників, які входять у це об'єднання. Більш того, вони передбачають збереження та поглиблення диференціації їх навчально-педагогічної та наукової діяльності. Такий підхід є втіленням однієї з найактуальніших тенденцій сучасного навчання – гуманітаризації технічної та технізації гуманітарної освіти. Кооперування у США розглядається як проміжний етап на шляху інтегрування діяльності вищих навчальних закладів. Цей аспект передбачає створення єдиного навчального закладу із централізованою системою управління і загальними програмами з різних дисциплін [6, 9]. Подібний процес здійснюється у США з особливою інтенсивністю, оскільки значною мірою відповідає основній меті сучасного розвитку суспільства – міждисциплінарному підходу до освіти. Крім того, інтеграція сприяє включенню до системи вищої школи навчальних закладів доуніверситетського рівня, створенню нових типів навчальних закладів, а також чіткому поділу підготовки студентів на етапи або цикли. Послідовна реалізація принципів інтегрування є прогресивним напрямом розвитку американської вищої школи, оскільки вони сприяють створенню єдиних програм навчання, єдиних вимог у всіх ВНЗ країни. Це має важливе значення для складної американської системи освіти, що формувалася стихійно, особливо на перших етапах свого розвитку [5,11 та ін.]. Як приклад

інтеграції різних типів вищих навчальних закладів можна навести структуру Стенфордського університету, до якого входять Школа бізнесу, Харчовий науково-дослідний інститут, Медичний коледж та Юридичний інститут. Як правило, великі університети створюють ВНЗ – супутники для апробації різних нововведень. Той же Стенфордський університет створив коледж проблем освіти, що розробляє програми та готує спеціалістів з теорії та практики організації вищої освіти.

Однією з основних тенденцій розвитку вищої професійної освіти, особливо технічної, є постійне зближення навчальних закладів з підприємствами. Найбільш ефективною формою, що наближує навчання у ВНЗ до практичних завдань виробництва, є "коопероване навчання" або кооперативні форми навчання. Згідно з підрахунками майже третина ВНЗ пропонують програми кооперованого навчання. До цієї групи, як правило, входять дворічні та чотирирічні коледжі (державні та приватні). Найширша програма кооперованого навчання пропонується у Північно-Східному університеті [4].

Як зазначають А.А. Сбруєва, Д. Пузанков І. Федоров, В. Шадриков, А. Слепухін, Л. Костюченко та інші дослідники, за прогнозами спеціалістів, ця організаційна форма професійного навчання найближчим часом не буде поширеною через необхідність значних фінансових витрат. Цьому також не сприяє ускладнення управління навчальним процесом, що зумовлює часткові зміни у розкладі занять та ін. А.А. Сбруєва вказує, що головною перешкодою на шляху розвитку цієї форми професійного навчання спеціалісти вважають необхідність надання значної кількості робочих місць (до 3 млн) для студентів, додаткових коштів для оплати їх праці, труднощі, що пов'язані з урахуванням контрактів з фірмами та ін. Тому у фінансуванні навіть державних ВНЗ, що практикують коопероване навчання, бере активну участь приватний сектор [7].

Американські вчені Дж. Старк (J.S. Stark), М. Лоутер (M.A. Lowther), Б. Хагерт (B.M.K. Hagerty) та К. Орзік (C. Oreyuk) розробили концептуальну схему аналізу програм професійної підготовки в коледжах та університетах. Автори вважають, що всі програми професійної підготовки студентів відрізняються цілями навчання, очікуваним кінцевим результатом, методами, обсягом часу на самостійну і практичну роботу, рівнем навчання. Вченими пропонується концептуальна структура, що полегшує виявлення спільного та відмінностей між програмами підготовки. Обґрунтовуючи цю структуру, автори керувалися принципами, відповідно до яких вона повинна: 1) відображати всі категорії, притаманні кожній підпрограмі підготовки; 2) враховувати механізм фіксування змін у часі в системі внутрішніх і зовнішніх чинників; 3) оперувати досить широкими поняттями, що полегшує порівняння програм [4]. Навчальний процес включає мету навчання, структуру і кінцевий результат професійної підготовки. Основний акцент, на думку авторів цієї концепції, повинен бути спрямований на кінцевий результат, тобто на оволодіння знаннями і формування вмінь, розуміння свого місця як спеціаліста у структурі суспільства, на особистісні якості спеціаліста, що сприяють його успішній професійній діяльності, на можливість продовження навчання з метою подальшого професійного зростання, підготовленість до проведення наукових досліджень у відповідній галузі. А.І. Чучалін [17], здійснивши порівняльний аналіз компетенцій американської та Болонської моделі інженера, зазначає, що результатом професійної підготовки є професійна компетентність та професійне становлення спеціаліста. Дослідник підкреслює, що "професійна компетентність передбачає сформованість теоретичної бази, основних умінь і навичок, здатність до узагальнення, вибору, розуміння соціальних і економічних умов, в яких здійснюється професійна діяльність, здатність адаптуватися до нових умов" [17, 85–86]. Отже, оскільки професійна діяльність має динамічний характер, підготовка спеціаліста повинна мати проблемну спрямованість, що включає уміння передбачати, бути підготовленим до будь-яких змін, доносити свої ідеї до інших. У професійному становленні студент реалізує свої можливості з обраної галузі діяльності, оволодіває професійною етикою, прагненням до професійного зростання, тобто стає конкурентоздатним. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодення відносить уміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, підготують молодь до нових ролей у цьому суспільстві. Саме тому важливим нині є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. Прогресивна освітня спільнота сьогодні ставить перед собою нове завдання – сформувати в школяра та дорослого вміння вчитись.

Університетська освіта Сполучених Штатів Америки не стоїть осторонь від загальноосвітніх процесів модернізації вищої освіти та надання їй статусу конкурентоздатної на світовому ринку.

Отже, зазначимо основні тенденції сучасної університетської освіти у США: 1) Важливим аспектом розвитку сучасної освіти в країні стає вплив бізнес-структур на формування вимог у підготовці фахівця, в контексті реалізації концепції безперервної освіти впродовж всього життя. 2) Завдяки проведеним освітнім реформам в країні сьогодні багато в чому динамічно змінюється весь кадровий потенціал; 3) США мають широку і диверсифіковану систему вищої освіти, яка дала можливість підготувати у 2007 р. майже 1,5 млн. бакалаврів (5 % населення країни студентського віку, тобто осіб до 35 років), близько 500 тис. магістрів (1,7 %) та більше 48 тис. докторів наук (0,2 %) з різних галузей знань; 4) Створення нових структурних підрозділів у ВНЗ, і передусім міждисциплінарних департаментів, найбільш повно відповідає завданням сучасної вищої школи. Це забезпечує більшу свободу студентам у виборі дисциплін для навчання, а також об'єднує зусилля професорсько-викладацького складу, таким чином створюються відповідні умови для забезпечення необхідної багатопрофільної підготовки студентів, більш широкою і різнобічною їх освіченістю; 5) Особливої уваги заслуговує досвід

провідних навчальних закладів США у створенні належних умов двопрофільної підготовки студентів; 6) Введення модульної структури курсів означає новий підхід не лише до побудови програм професійного навчання, але й співвідношення фундаментальної та спеціальної підготовки щодо обсягу знань. Під час складання таких програм з'являється можливість комбінувати курси з різних галузей наукового знання відповідно до нових запитів економіки. Отже, введення модульної структури організації професійного навчання для університетів фактично означає здійснення більш цілеспрямованої підготовки студентів з урахуванням ринку праці; 7) Слід також підкреслити важливу роль індивідуалізації навчання. У ВНЗ США поширеною є методика індивідуального навчання з урахуванням таких особливостей: Холізм – це викладання загальних, доступних курсів, що розглядають спеціальні питання через призму загальнонаукових, а деколи й загальнофілософських проблем. Під тиском спеціалізації значення холізму все більше поступається редукціонізму – орієнтації на читання спеціалізованих установчих лекцій, в яких докладно розглядаються окремі проблеми, насичені складними термінами й такі, що потребують належної підготовки для їх розуміння; 8) Тому одним із завдань сучасної вищої школи США є знаходження таких ефективних методів навчання, які б сприяли максимальної активізації мислення студента, змусили б його проявити гнучкість суджень, уяву, вплинули б на його прагнення генерувати ідеї, шукати альтернативні рішення тощо; 9) сталою в системі американської вищої школи сьогодні є тенденція до об'єднання ВНЗ для виконання освітніх завдань; 10) Кооперування у США розглядається як проміжний етап на шляху інтегрування діяльності вищих навчальних закладів. Цей аспект передбачає створення єдиного навчального закладу із централізованою системою управління і загальними програмами з різних дисциплін; 11) Однією з основних тенденцій розвитку вищої професійної освіти, особливо технічної, є постійне зближення навчальних закладів з підприємствами. Найбільш ефективною формою, що наближує навчання у ВНЗ до практичних завдань виробництва, є "коопероване навчання" або кооперативні форми навчання; 12) Орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодні відносить уміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, підготують молодь до нових ролей у цьому суспільстві.

Саме тому важливим нині є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя.

Використані джерела:

1. Андрущенко Н.А. Дистанційна освіта в системі професійного розвитку вчителів Сполучених Штатів Америки. – [Electronic resource]. – Available access: <http://natalyaandruschenko.info/publications.htm>
2. Боголіб Т.М. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dissertlib.com/left_menu%20парк/rozvitok.php
3. Корсак К.В. В XXI век с новой парадигмой национального образования / К.В. Корсак // Персонал. – 2000. – №1. – С.66-72.
4. Довженко О. Какова наша школа (по результатам международного сравнения) / О. Довженко // Вест. высш. шк. (Alma mater). – 2002. – №3. – С.37– 42.
5. Малицкий Б.А. Состояние исследований проблем науки и использования научных знаний в Украине / Б.А. Малицкий // Наука и науковедение. – 2002. – №3 (29). – С. 3-10.
6. Сбруева А.А. Болонский процесс: поиски шляхів підвищення конкурентоспроможності Європейської вищої школи / Сбруева А. // Шлях освіти. – 2002. – №1. – С.18-21
7. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Харків: Констан-та, 2006. – 272с.
8. Пелікан Я. Ідея університету [текст] / Я. Пелікан; пер. з англ. В. Верлока та ін. – К.: Дух і Літера, 2008. – 360 с
9. Погребняк Н.М. Сучасний етап піднесення вищої педагогічної освіти університетського рівня у Західній Європі, США та Японії. / Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского / Н.М. Погребняк // Серия "Проблемы педагогики средней и высшей школы". – 2013. – Том 26 (65). – № 1. – С. 141
10. American Council on Education / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.acenet.edu>.
11. Захаревич Г.О. // Державне кредитування здобуття вищої освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід / Г.О. Захаревич / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://soskin.info/ea/2011/9-10/201117.html>
12. Kirst M. Comment on Goals 2000 and the Standards Movement / M. Kirst // Brookings Papers on Education Policy : 2000 / ed. by D. Ravitch. – Washington, D.C. : The Brookings Institution Press, 2000. – P. 206–208.
13. Тарасова О.В. Вища освіта в США: сучасний стан та пріоритети розвитку / Тарасова О.В. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2011_3/11tovspr.p
14. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
15. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: [монографія] / за ред. Н. Г.Ничкало, В.О. Кудіна. – Черкаси: Вибір, 2002. – 322 с.

16. Романова С.М. Гуманітаризація професійної освіти у вищих навчальних закладах технічного профілю США: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / С.М. Романова. – К., 1996. – 24, [1] с.
17. Чучалин А.И. Американская и Болонская модели инженера: сравнительный анализ компетенций / А.И. Чучалин // Вопросы образования. – 2007. – №1. – С. 84 – 93.
18. Сайт Американской ассоциации университетских профессоров. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aaup.org> //
19. Сайт Массачусетського технологічного університету / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.web.mit.edu> // <http://www.culture.coe.fr> // Сайт ЮНЕСКО.

Akinina N.

MAJOR TRENDS OF MODERN UNIVERSITY EDUCATION USA

The aim of our study is the problem identification and analysis of modern trends in university education in the United States.

Higher education in the United States and its features have been analyzed by modern Ukrainian researchers: V.I.Luhovym, V.Kremen, A.A.Sbruyevoyu and others. Various aspects of the educational system of the US has been an object of the prominent study of the Ukrainian scientists of the last decade (S. Andriyash, Gromov, Koshmanova T., M. Krasovitsky A. Sbruyeva etc.). This interest is not accidental. Modern US higher education formed under the influence of many political, social, economic and historical factors. Today a special system of higher education formed in the country, and it has specific features that distinguish it from other developed educational systems and require analysis, learning and generalization. An important aspect of modern education in the country is the impact of businesses on forming the requirements in training, in the context of the concept of continuing education throughout life.

As the researchers point out, a new stage in the development of higher education in the US began with the publication of the report "A nation at risk" ("Nationatrisk" 1983), in which it was emphasized that the decline in the competitiveness of higher education in the country worsens the state of America itself in the world market. As a result, a series of educational reforms that have been the standard-oriented, professionally oriented and market-oriented were introduced. Under the condition of the decentralization of education, educational processes began to acquire centralizing character. University education in the United States does not stand aloof from the global process of modernization of higher education and giving it a competitive status in the global market.

The main trends of modern university education in the US are: 1) an important aspect of modern education in the country is the impact of businesses on formation requirements in training, in the context of the concept of continuing education throughout life; 2) the United States has broad and diversified higher education system; 3) creation of new departments in universities, and especially interdisciplinary departments most closely reflects the goal of modern higher education; 4) of particular note is the experience of leading educational institutions of the United States in creating appropriate conditions for dual degree training of students; 5) the important role of individualization of learning should also be highlighted. Universities in the US have a popular method of individual learning; 6) sustainable for American high school system is now a trend towards consolidation of institutions to perform educational tasks; 7) focusing on the modern labor market, education considers the ability to operate such technologies and knowledge that will satisfy the needs of the information society and prepare young people for new roles in this society, to be the priorities of these days.

Key words: *basic tendencies of modern university education, holizm, reduksionizm, twin-flank preparation, individualization of studies, interdisciplinary departments.*

Стаття надійшла до редакції 10.09.2015